

TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE UYGULANAN SOSYAL YARDIMLAR¹

Dr. Öğretim Üyesi Dilek ÖZSOY

Nişantaşı Üniversitesi

dilekozsoyeco@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7527-2196

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ

Hacettepe Üniversitesi

kkaratas@hacettepe.edu.tr

ORCID: 0000-0002-4817-9981

Öz

Bu makalede, Türkiye’de yoksullukla mücadeleye yönelik sosyal politikalarda uygulanan sosyal yardımlar değerlendirilmiştir. Yoksullukla mücadele politikaları kapsamında öncelikle kavramsal anlamda yoksulluk ve yoksulluk türlerine yer verilmiş, daha sonra sosyal yardımlara ilişkin tarihsel sürece değinilmiştir. Makalede yoksullukla mücadele kapsamında sosyal yardımlarda kullanılan kaynakların dağılımı ve sosyal yardım yararlanıcılarına ilişkin veriler sunulmuş, 2013-2019 dönemine ilişkin sosyal yardım verileri irdelenmiştir. Makalenin ana materyalini Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın raporları, ilgili mevzuat, Beş Yıllık Kalkınma Planları ve yoksullukla mücadele politikaları ile ilgili yazılan makale ve raporlar oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yoksulluk, sosyal politika, sosyal yardım, sosyal hizmet

¹ Bu çalışma, ilk yazarın “Türkiye’de Yoksullukla İlgili Sosyal Politikalar: Bir Değerlendirme Çalışması” başlıklı doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

SOCIAL ASSISTANCE USED FOR COMBATING POVERTY IN TURKEY

Abstract

In this article, social assistance used for combating poverty in Turkey were discussed. Within the scope of social policies aimed at combating poverty, firstly the definitions and types of poverty examined, then historical stages regarding social assistance have been explained. In this context, data on allocation of total social assistance expenditure and number of households receiving social assistance are presented for the 2013-2019 period. The article mainly consists of the reports of the Ministry of Family, Labor and Social Services, the related legislation, Five-Year Development Plans and the articles and reports written on the combating poverty policies.

Key Words: Poverty, social policy, social assistance, social work

GİRİŞ

Yoksullukla mücadelede uygulanacak politikalar ülkelerin ekonomik yapısına ve ekonomik modellerine göre farklılaşmaktadır. Benimsenen ekonomik modeller doğrultusunda, ülkedeki sosyal refah tipine göre yoksullukla mücadele politikaları değişmektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, refah sistemi, benimsedikleri ekonomik ve sosyal politikalar yoksullukla mücadele politikalarının belirlenmesinde etkili olmaktadır.

Türkiye’de yoksullukla mücadeleye yönelik sosyal politikalar kapsamında farklı hedef kitleler için farklı sosyal yardım programları uygulanmaktadır. Türkiye’de sosyal yardım programlarına ilişkin ilk temel yasal düzenleme 1976 yılında yürürlüğe girmiş olan 2022 sayılı “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun”dur. Bu Kanun ile yoksul yaşlı ve engelli hedef kitleye yönelik düzenli ve nakdi yardım programı uygulanmıştır.

Türkiye’de sosyal yardım programlarının temelini oluşturan 1986 yılında yürürlüğe giren 3294 sayılı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu” ile sosyal güvenceden yoksun fakir ve muhtaç durumda bulunanlara yönelik sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın artırılması temel alınmıştır.

Makalede yoksulluğun genel tanımları, yoksulluğun nedenleri ve Türkiye’de yoksullukla mücadeleye yönelik politikalarının tarihsel sürecine yer verilerek, yoksullukla mücadeleye yönelik sosyal politikalar kapsamında yer alan sosyal yardım programlarının hedef kitlesi, yardım türü ve bu alan için kullanılan kaynaklar irdelenmiştir.

1. YOKSULLUK KAVRAMI

Yoksulluk kavramı, yaşanan çağın gereksinimlerine göre değişse de insanlık tarihi kadar eskidir. Yoksulluğun tanımlanması, toplumdaki yoksul kitlelerin ve yoksullukla ilgili politikaların belirlenmesi, her ülke ve her dönem için, tüm toplumların çözmeye çalıştığı ortak sorun niteliğindedir.

Yoksulluk kavramı, en genel haliyle bireylerin gıda, barınma, giyim gibi yaşadıkları koşullarla ilgili yoksulluk hissinin oluşmasıdır. Yoksulluk, gereksinimlerin yapısına, zamana ve mekâna göre değişen bir kavramdır. Gelişmiş ülkedeki yoksul tanımı veya yoksulluk ölçütü ile az

gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkedeki yoksulluk tanımı ve ölçütü aynı olmayacaktır. Gelişmiş bir ülke için kabul gören yoksulluk ölçütü, az gelişmiş bir ülke için yoksulluk sayılmayabilecektir.

Yoksulluğun tanımlanmasındaki sorun, yalnızca zamana ve mekâna göre değişen bir kavram olması ile ilgili değildir. Bunlara ek olarak yoksulluğun tanımlanmasındaki diğer sorun, yoksulluğun yalnızca ekonomik ölçütlerle mi yoksa sosyal bazı ölçütleri de içerecek şekilde mi tanımlanması gerektiğidir. Burada uluslararası alanda da kabul edilen nicel ve nitel göstergelerin esas alındığı 3 yoksulluk tanımına yer verilmiştir.

Mutlak yoksulluk; bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri ve en temel düzeyde gereksinimlerini karşılaması için yani biyolojik olarak varlığını devam ettirecek gelir düzeyine sahip olunması şeklinde tanımlanmaktadır. Buna göre mutlak yoksulluk tanımı için bireylerin yaşamlarının devamı için gerekli minimum tüketimin belirlenmesi gerekmektedir (Şenses, 2014, s. 62-64).

Görelî yoksulluk; bireylerin içinde yaşadığı toplumda kabul edilen asgari yaşam düzeyi ile bağlantılı olup, bireyin, yaşadığı toplumun ortalama refah düzeyinin altında olması şeklinde tanımlanmaktadır (Şenses, 2014, s. 91).

Mutlak yoksulluk, kişinin biyolojik yeterliliği üzerinde yoğunlaşırken, görelî yoksulluk bireyin sosyal bir varlık olduğu gerçeğinden hareketle, kültürel ve sosyal açıdan tüketim zorunluluklarını da dikkate almaktadır (Gürses, 2007, s. 62).

İnsani yoksulluk; UNDP’nin ilk kez 1997 yılı İnsani Gelişme Raporunda yer alan bir kavram olup, yoksulluğun değerlendirilmesi konusunda yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Buna göre mutlak ve görelî yoksulluk kavramları gelir yoksulluğu ile ilişkilendirilirken, insani yoksulluk, "kısa yaşam süresi, temel eğitimden yoksunluk ve kamusal ve özel kaynaklara erişimden yoksunluk" olarak kapasite yoksunluğunu ifade etmektedir (UNDP , 1997).

Amartya Sen’in (1983) "Kapasite Yaklaşımı", “insan yaşamını, insanların yapmaya ve olmaya değer verdikleri şeylerin bütünü” ifade etmekte olup, yoksulluğun “gelir yetersizliğinden çok temel kapasitelerden yoksunluk” olarak ele alınması gerekliliğini vurgulamaktadır (Sen, 2002; Akt. Metin, 2014). Birleşmiş Milletlerin yayınladığı İnsani Gelişme Raporundaki insani gelişme yaklaşımının kavramsal temelini Sen’in (2002; Akt. Metin, 2014, s. 6325) bu yaklaşımı oluşturmaktadır.

2. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

Yoksulluk genel olarak yetersiz üretim ve adil dağılmayan paylaşım nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Yetersiz üretim doğal nedenler yüzünden ortaya çıktığı gibi ekonomik nedenlere de dayanmaktadır. Piyasadaki tekelleşmelerinin olumsuz etkileri, işsizlik, enflasyon, yüksek faiz oranları, adaletsiz vergi sistemi gibi ekonomik etkenler yetersiz üretime neden olabilmektedir (Gündüz, 2006, s. 37-38).

Yetersiz ekonomik büyüme yoksulluğun ana nedeni olmasına karşın yeterli büyüme durumunda da gelir dağılımının adil olmaması yoksulluğu ortaya çıkarmakta ve yoksulluk yapısal bir niteliğe dönüşmektedir (Karataş, 2002).

Yoksulluğun nedenleri genel anlamda iki farklı yaklaşımla değerlendirilmektedir: İlk yaklaşım, kişinin kendinden kaynaklı özelliklerine dayanırken, ikinci yaklaşım ekonomik ve sosyal politikalar nedeniyle ortaya çıkan yapısal nedenlere dayanmaktadır. Buna göre yoksullukla mücadele politikalarında yoksulluğun nedenlerinin dikkate alınarak oluşturulması önemlidir. 2. Dünya Savaşı sonrası yirmi beş otuz yıllık süreçte yoksulluğun yapısal nedenlere dayandığı yaklaşımıyla hareket edilirken, 1980'li yıllardan sonra neoliberal söylem kapsamında, yoksulluğun kişisel nedenlere dayandığı görüşü ön plana çıkmıştır (Şenses, 2014, s. 145-147).

Yoksulluğun nedenlerine ilişkin ilk görüşe göre yoksulluk; düşkünlük, tembellik, bireysel hatalar ve bireysel yetersizlikler temelinde açıklanmaktadır. Bu görüşün esas alındığı politikalarda, yoksul kişilere acıma duygusu üzerinden inşa edilen hayırseverlik esaslı uygulamalar yer almaktadır. Yoksulluğun yapısal ve sistematik etmenlere dayandığı ikinci görüşün esas alındığı politikalarda, yoksul kişinin toplumda eşit bir birey olduğu yaklaşımından hareketle, yoksullukla mücadele haklar çerçevesinde, yapısal önlemlerle mücadele edilmektedir (Şener, 2010, s. 3-4).

Yoksulluk ile gelişmişlik düzeyi arasındaki doğrudan ilişkinin varlığı dikkate alındığında, günümüzde gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk yapısal nitelikte olup, bu ülkelerin sosyo-ekonomik ve politik özellikleri yoksulluğun nedenini oluşturmaktadır (Tufan & Karataş, 2003, s. 2).

Yoksullukla mücadeleye yönelik sosyal politikalar açısından, yoksulların farklı özelliklerinin dikkate alınması, yoksulluk nedeniyle karşılanmayan gereksinimlerin ve yoksulluğun neden olduğu diğer sosyal sorunların belirlenmesi oluşturulacak sosyal politikalar açısından önemlidir (Tufan & Karataş, 2003, s. 2-3).

Yoksulluğun nedenlerinin ortaya çıkarılması ve çözümlenmesi, yoksullukla mücadele politikalarının oluşturulmasında, bir anlamda teşhis ve tedavi kavramlarına benzemektedir. Yoksulluğun nedenlerinin doğru teşhis edilmesi, oluşturulacak ve uygulanacak politikaların da etkinliğini artıracaktır. Aksi durumda yanlış tespit edilen nedenlere dayalı oluşturulan politikalar istenilen başarıyı sağlayamayacaktır.

3. TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARININ TARİHSEL SÜRECİ

20. yüzyılda yoksullukla mücadeleye yönelik stratejiler 2 ana politika temelinde uygulanmıştır. Bunlardan 1945-1980 dönemindeki ilk grup politikalarda, yoksullukla mücadelede dünyada yaygın olan, sosyal güvenlik ağının esas alındığı doğrudan politikalar yer alırken, ikinci grup politikalar "küreselleşme" döneminin ürünü olarak yoksulluğun nedeni olduğu düşünülen işsizlik sorununu azaltarak, iktisadi büyümeyi sağlayan dolaylı politikalardır (DPT, 2007, s. 3).

Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarında yoksullukla mücadele gönüllü çabalar temelinde, hayırseverlik vurgusu ile sivil toplum kuruluşlarının görev alanına bırakılmıştı. Bu dönemde yoksulluk ağırlıklı olarak köylü yoksulluğuyla özdeşleştirilmiş olup, savaş sonrası ortaya çıkan bir durum olarak değerlendirilmişti. Bu yönüyle Türkiye'deki yoksulluk, Cumhuriyetin ilk

yıllarında Avrupa'daki kapitalist gelişim dinamiklerine bağlı olarak gelişen bir süreç olmamıştır (Buğra, 2008, s. 97-108).

Yoksullukla mücadele politikalarının şekillendirilmesinde bu süreçteki kaynakların kısıtlı olması ve yeni bir toplumsal yapılanmanın olduğu dikkate alınması gereken bir konu olarak görünmektedir. Yeni toplumsal yapılanmanın olduğu bu süreçte yoksulluk politikalarının modern bir anlayışla oluşturulmasını beklemek dönem itibariyle gerçekçi olmayacaktır.

Kısıtlı kaynaklarla, hayırseverlik anlayışı ile yürütülen yoksullukla mücadele anlayışa karşın 1942 yılında yayınlanmış olan Beveridge Raporunun² Türkiye’de siyasi söylemde zemin bulmuştur. 29 Mayıs 1950’de Halide Edip Adıvar Meclisin 3. birleşimindeki konuşmasında, devletin sosyal politikadaki sorumluluğunu vurgulamıştır.

"19'ncü asrın mutlak surette liberal iktisadının bugünkü ve yarınki koşullar altında devam etmesi az çok zaruridir. O kadar ki, liberal iktisadın ana kaynağı olan ve liberal iktisadın felsefesini yapmış olan İngiliz Liberal Partisi, umumi sıhhati ve asgari refah ve emniyeti temin için 19'ncü asırdan pek çok uzaklaşmıştır. Daha ileri gidiyorum: Bu Liberal partisinin ve dünya liberallerinin arasında en ön safta bulunan Beveridge’de milletin her ferdinin, ana karnından mezara kadar bu sahada emniyet altına alınmasına matuf dünya çapında meşhur bir planı ortaya atmıştır." (TBMM, Tutanak Dergisi, 1950).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan refah devleti tartışmaları ve uygulanan politikalar Türkiye’deki sosyal politika yapısını etkilemiştir. 1960’lara kadar yoksullukla mücadeleye yönelik politikalarda varlığını koruyan hayırseverlik anlayışı, 1960 sonrasında yerini "sosyal devlet" anlayışına bırakarak, sanayileşmedeki artış ve sol siyaset politikalarının güçlenmesi ile hak temelli sosyal politika yaklaşımına zemin oluşturmaya başlamıştır (Buğra, 2008, s. 188-191). 1960 sonrasında ekonomik ve siyasal değişimler köylülüğün çözülmesini sağlayarak, sosyal güvenlik ve sosyal konut politikalarında değişimlere neden olmuştur.

1960 ve 70’li yıllar "vatandaşlık hakları" vurgusunun ön planda tutularak, modern sosyal yardım önlemleri kapsamında en önemli sayılan 65 Yaş Kanunu³ Mecliste tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmaların yapılması hak temelliliğe yapılan vurgu açısından önemlidir (Buğra, 2008, s. 188-190). Modern sosyal yardım uygulamalarının ilki sayılabilen bu girişim, kaynağını Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal hukuk devleti tanımına dayandırmıştır.

Türkiye planlı dönemde yoksulluk sorununun çözümünü ağırlıklı olarak ekonomik büyümeyi arttıracak şekilde dolaylı bir yaklaşıma dayandırmıştır. Bu yaklaşım uzun yıllar istihdam yaratmada yeterli başarıyı sağlayamamış ve gelir dağılımında iyileşme yaratamamıştır. Bu

² William Beveridge tarafından 1942’de İngiltere’de hazırlanmış rapordur. Raporun temelinde, modern toplumların en ciddi sorunlarından olan yoksulluğun ortadan kaldırılması için kapsamlı bir sosyal güvenlik sisteminin ve modelinin oluşturulması yer almaktadır (Koç, 2006, s. 97).

³ 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun

nedenle dolaylı yaklaşımlarla beraber özel politikalara başvurulmak suretiyle doğrudan yaklaşımlarla da yoksullukla mücadelede politikalarında yeni tedbirler alınmaya çalışılmıştır (Gündoğan, 2008, s. 52).

1980-1990'lı yıllarda Türkiye'de yoksullukla mücadele politikaları 2 ana ekseninde yürütülmüştür. İlki ekonomik büyüme ve kalkınma temelli dolaylı mücadele yaklaşımı iken, ikincisi doğrudan mücadele uygulamalarıdır. 1980 sonrası neoliberal politikaların uygulanmaya başlamasına karşın yoksullukla mücadele uygulanan politikalar neoliberal politikaların özüne ters düşecek şekilde devlet eliyle yürütülmekte ve 1980 öncesine göre daha geniş ve bütüncül nitelikteydi. Yoksullukla mücadelede 1986'da oluşturulan idari ve mali yapı, birtakım değişikliklerle bugüne kadar ki tüm iktidarların uyguladığı bir mekanizmayı oluşturarak bu yapı doğrultusunda yoksullukla mücadele anlayışı bir devlet politikası haline dönüşmüştür (Demirhan & Nazım, 2014, s. 126-135).

1980'li yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntılar ve gelir dağılımdaki bozulmalar nedeniyle uygulanan politikalara yöneltilen ağır eleştiriler, sosyal adaletin sağlanması amacıyla yeni önlemlerin alınmasını zorunlu kılmıştır. 1986'da yürürlüğe giren "3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu" bu süreçte gelir dağılımdaki bozulmayı önlemek ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla oluşturulmuştur.

1980 sonrası geliştirilen politikalar, büyüme ve kalkınmanın ağırlıklı olması ile birlikte piyasanın işleyişini aksatmayan yoksullukla mücadele politikaları benimsenmiştir. Bu kapsamda yoksul kesimin donanımlarının artırılması hedeflenmiştir. Ancak burada dikkate alınması gereken ana konu, piyasa işleyişi bozulmaksızın yoksullukla mücadelenin sağlanabileceği politikaların tasarlanması ve uygulanması gerekliliğidir. Buna göre 1980'li yıllara kadar uygulanan politikalardan uzaklaşılmasının altında yatan etmenler, yoksullukla mücadeleye ilişkin uygulanan Keynesçi politikalar sonrasında mali krize neden olması ve sosyal yardımların bağımlılık oluşturması ve yoksulluk kültürü yaratma riskinin olmasıdır (DPT, 2007).

2000'li yıllar Avrupa Birliğiyle ilişkiler kapsamında ciddi bir dönüşümün yaşanmaya başladığı, sosyal hak kavramının gündeme geldiği, sosyal sorunların geleneksel yöntemlerle çözümünün mümkün olmayacağı değerlendirildiği bir süreçtir (Buğra, 2008, s. 20). Bu yönüyle iktidarlar açısından, 2000 sonrası yoksullukla mücadele politikalarının siyasi etkinliğinin önem kazanmaya başladığı yıllardır.

2001'de 500 Milyon dolar değerinde Dünya Bankası desteği ile "Sosyal Riski Azaltma Projesi" kapsamında, Şartlı Nakit Transferleri uygulaması başlamıştır. Türkiye'de bir ilk olma özelliği taşıyan bu proje ile ilköğretimde ve ortaöğretimdeki öğrencilere nakit yardımı, düzenli sağlık kontrollerinin sağlanması amacıyla 0-6 yaş aralığındaki çocuklu aileler için nakit yardımı gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda temel eğitim ve temel sağlık alanında nakit transfer uygulaması başlatılmıştır. 2001 krizinin etkilerini azaltmaya ve yoksullukla mücadeleye yönelik gerçekleştirilen bu proje hedef alınan kitle açısından değerlendirildiğinde, sosyal politika açısından oldukça önemli olmakla beraber sağlanan yardım miktarı açısından yeterli

olduğu söylenemeyen ilk uygulama niteliğindedir. Eğitim alanındaki diğer uygulama ise tüm ülke kapsamında ilköğretim öğrencilerine okul kitaplarının ücretsiz sağlanmasıdır.

2003 sonrası dönemin önemli özelliği, yeni yasal düzenlemelerle belediyelerin sosyal hizmet sunumunda ve yoksullara yardımların sağlanması konusunda sorumluluk ve yetki vermesidir (Buğra, 2008, s. 242).

4. TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARINDA UYGULANAN SOSYAL YARDIM PROGRAMLARI

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı⁴ (AÇSHB) temel ilke olarak vakıf kültürü geçmişini, aile odaklı hizmet ile birleştirerek 21. yüzyılda “hak ve hukuk temeline dönüşümünü mümkün kılmayı” ana hedef olarak belirlemiştir. (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2011). Bakanlık, yoksullukla mücadele kapsamında, “sosyal yardıma ve korunmaya muhtaç kesimlere arz odaklı yardım ve hizmetlerin sunulmasını” benimsemiştir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013, s. 3).

1983’de Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) aracılığıyla dağınık yapıdaki kamu sosyal hizmet uygulamaları tek çatı altında toplanmış, muhtaç yaşlı, çocuk ve engellilere hizmet vermeye başlamıştır. 1986’da Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Teşvik Fonu aracılığıyla yoksul ve gereksinim sahibi kişilere sağlanan destekler Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla sağlanmıştır. Bu fon ile geniş anlamda ilk sosyal yardım programı olarak değerlendirilebilen yoksullukla mücadeleye yönelik tedbirlerin alınması hedeflenmiştir. 1992 tarihinde başlamış olan "Yeşil Kart" uygulaması⁵ ile “hiçbir sosyal güvenlik kurumunun güvencesine sahip olmayan ve sağlık hizmetleri giderlerini karşılayacak durumda bulunmayanların” Sağlık Bakanlığı’na bağlı hastanelerden ve sevk durumunda üniversite hastanelerinden ücretsiz olarak yararlanması sağlanmıştır. 2012 yılı itibarıyla bu uygulama Genel Sağlık Sigortası’na (GSS) dönüştürülerek sağlık alanında hizmet sunulmuştur. Genel Sağlık Sigortası, sağlık alanında, sosyal devlet açısından ilk adım olarak kabul edilerek, uygulamadaki yeterliliği ve yapısının tartışılabilir olmasına karşın yasal düzenleme açısından hak temelli ve çağdaş olarak nitelendirilebilir bir uygulamadır (Şişman, 2017, s. 15-16).

Yoksullukla mücadeleye yönelik sosyal politikalarda temel alınan hedeflenen kitle, yoksulluk tanımıyla doğrudan ilişkilidir. Uygulanacak belirlenecek sosyal politikalarda benimsenen yoksulluk ölçütlerine göre hedeflenen kitlelerin yalnızca kısa dönemli çözümlerle rahatlatılması değil yoksulluğun nesilden nesile aktarımının engellenmesini sağlaması açısından kritik

⁴ 2011 yılında 633 sayılı KHK ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 9 Temmuz 2018 tarihli 703 sayılı KHK ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının görev alanına giren faaliyetlerle birleştirilerek Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı altında birleştirilmiştir. 04 Ağustos 2018 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan 15 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Bakanlığın adı “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” olarak değiştirilmiştir.

⁵ 1992 tarihli 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşlanması Hakkında Kanun

önemdedir. Bu açıdan hedeflenen kitle seçiminde, bireylerin ekonomik ve sosyal yaşama katılımlarının sağlanması ve yoksulluk zincirini kırması yönüyle etkili olmalıdır. Bu noktada, yoksullukla mücadelede hedef kitle seçiminde, ülkenin ekonomik, sosyal ve bölgesel ölçütleri üzerinde dikkatle durulması gerekmektedir. Pek çok ülke hedef kitlenin belirlenmesinde çeşitli ölçütleri dikkate alarak belirledikleri puanlama sistemlerini uygulamaktadırlar.

2000 sonrası Türkiye’de yoksullukla mücadeleye yönelik politikalarda, sosyal ve ekonomik açıdan güçsüz bireylerinin belirlenmesinde, *hane esaslı yaklaşım* temel alınmıştır. Uygulamalar açısından değerlendirildiğinde yoksullukla mücadeleye yönelik tedbir ağırlıklı *talep bazlı* uygulamalara dayanmaktadır.

Arz odaklı hizmet sunum modeli olarak uygulanması planlanan Aile Sosyal Destek Programı⁶ (ASDEP) ile toplumsal yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve refah seviyelerinin yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve TÜBİTAK'ın işbirliği ile gerçekleştirmiş olan Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (BSYBS) sosyal yardım alanında kullanılmakta olan temel bilgi sistemidir. Bu sistem ile tüm sosyal yardımların ve sosyal hizmetlerin tek çatı altında birleştirilmesi, sosyal yardımlara ilişkin kararların etkin bir şekilde alınabilmesi, başvuru sürecinin kolaylaştırılması, sosyal yardımların sunumunda zaman ve maliyetlerin azaltılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda sosyal yardımların sunumunda bütüncül bir yaklaşım izlemek amacıyla kurumlar arası bilgilerin paylaşımı ve kurumlar arası programların bütünleştirilmesi temel alınmıştır (Türkiye'nin Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi, 2017).

Sosyal yardım programları içinde yer alan 2022 Sayılı Kanun ile merkezi ve düzenli yardım kapsamında sunulan engelli ve yaşlılara yönelik sosyal yardımlar hak temelli anlayışla yürütülmektedir. Yaşlı aylığı açısından, 2016 yılında muhtaçlık değerlendirmesinde hane yaklaşımı terk edilerek yaşlının lehine olacak şekilde sadece yaşlının kendisinin ve eşinin geliri esas alınmaya başlamıştır. Bu şekilde yaşlıların kimin yanında yaşadığına bakılmaksızın yaşlılık maaşlarını sürekli alabilmeleri sağlanmıştır. (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016, s. 61).

2019 yılı itibarıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, aile, eğitim, sağlık, yaşlı, engelli, özel amaçlı, istihdam ve proje destekleri başlıkları kapsamında 43 adet sosyal yardım programı yürütmektedir. Bu programların dışında Belediyeler, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve sivil toplum kuruluşlarının çeşitli sosyal yardım programları bulunmaktadır.

Türkiye’de sosyal yardımlar kapsamında yürütülen programlar Şekil 1’de sunulmuştur.

⁶ Aile ve bireylerin, sosyal sorunlarının daha hızlı tespiti ile sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar başta olmak üzere, kamu hizmetlerine daha hızlı erişimini sağlamak amacıyla tasarlanmış bir programdır. Süreç; talep odaklı hizmet sunumunun yanı sıra, arz odaklı hizmet sunumunu da içermektedir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı).

Şekil 1: Türkiye’de Uygulanan Sosyal Yardım Programları (AÇSHB, Belediyeler ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne Yürütülen Sosyal Yardım Programları)

Kaynak: AÇSHB, Belediyeler ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne dayandırılarak hazırlanmıştır.

Şekilde gösterilen yardım programlarından yakacak yardımı, aşevi, eğitim materyalleri yardımı, ücretsiz ders kitabı yardımı, öğle yemeği yardımı, öğrenci taşıma, barınma ve iaşe yardımı, engelli öğrencilerin okul taşınması ve kredi yurtlar kurumu gıda desteği yardımı aynı yardım kapsamında sunulmaktadır. Bunların dışındaki yardımlar sosyal yardım hak sahiplerine nakdi olarak sunulmaktadır. Nakdi yardımların toplam sosyal yardımlar içindeki oranı Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1: Türkiye'de Nakdi Sosyal Yardımların Toplam Sosyal Yardımlar İçindeki Oranı (%), 2015-2019

Yıl	Nakdi Sosyal Yardımların Toplam Sosyal Yardımlar İçindeki Oranı (%)
2015	87,0
2016	88,0
2017	90,0
2018	86,0
2019	93,0

Kaynak: AÇSHB bilgilerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Çizelgede görüldüğü gibi sosyal yardımların büyük bir bölümü nakdi yardımlardan oluşmaktadır. Nakdi sosyal yardımların toplam sosyal yardımlar içindeki oranı 2019 yılında %93 ile en yüksek seviyededir. Aynı yardımların büyük kısmı yakacak yardımlarıdır.

Türkiye'de sosyal yardım hak sahiplerinin içinde kadın hak sahiplerinin oranları 2016-2019 yılları için aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 2: Türkiye'de Kadın Sosyal Yardım Hak Sahiplerinin Toplam Sosyal Hak Sahipleri İçindeki Oranı (%), 2016-2019

Yıl	Kadın Sosyal Hak Sahiplerinin Toplam Sosyal Hak Sahipleri İçindeki Oranı (%)
2016	61,0
2017	62,0
2018	62,0
2019	61,0

Kaynak: AÇSHB bilgilerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Çizelgede görüldüğü gibi kadın sosyal hak sahiplerinin toplam sosyal hak sahipliği içindeki oranı 2016 ve 2019 yılları için %61, 2017 ve 2019 yılları için %62 oranındadır. Bu oranın yüksek olmasında, şartlı eğitim ve şartlı sağlık yardımlarının doğrudan annelere verilmesi ve muhtaç asker ailesi yardımlarının evli olması durumunda eşe veriliyor olması etkindir. Bunun dışında eşi vefat etmiş kadınlara yönelik düzenli yardımların olması ve evde bakım yardımlarında kadınların oranının yüksek olması kadın sosyal hak sahipliğini artırmaktadır.

Türkiye'de uygulanan sosyal yardım programların hedef kitle, sosyal yardımın niteliği ve hukuki temeli ayrımında sosyal yardımlar Ek 1'de sunulmuştur.

Türkiye'de çok çeşitli sosyal yardım programları farklı yasal düzenlemeler altında yürütülmektedir. Bu yönüyle sosyal yardım mevzuat yapısının tüm sosyal yardımları içerecek şekilde yeni bir hukuki düzenleme ile etkinliğinin artırılıp artırılmayacağı dikkate alınmalıdır.

2013-2019 yıllarına ilişkin yoksullukla mücadele kapsamında sosyal yardımlara aktarılan kaynağa ilişkin tutarlar ve toplam kaynak içindeki dağılımları Çizelge 4 ve Çizelge 5'de

verilmiştir. Çizelgede sosyal yardımlar Genel Sağlık Sigortası (GSS), Yaşlılık ve Engelli Maaşı (2022 sayılı Kanun kapsamında), Evde Bakım Ücreti, SYDTF ile sağlanan yardımlar ve diğer sosyal yardım ve hizmet amaçlı aktarımlar olarak 5 başlık altında incelenmiştir. Bu ayrımın yapılmasındaki neden GSS Prim Desteği, yaşlılık ve engelli maaşları ve evde bakım yardımına ilişkin yasal düzenlemelerin farklı olmasıdır. GSS Prim Desteği 5510 sayılı "Sosyal Sigortalar ve GSS Kanunu", yaşlılık ve engelli maaşı 2022 sayılı "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanunu", Evde Bakım hizmeti (2828 Sayılı Kanun ek Madde 7) "5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunu", SYDTF kaynağıyla yapılan sosyal yardımlar ise 3294 sayılı "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununu" temel almaktadır. SYDTF aracılığıyla aktarılan sosyal yardımlar Ek 2’de listelenmiştir.

Çizelge 4: Türkiye’de Sosyal Yardımlara Aktarılan Kaynak (Milyon TL), 2013-2019

Türkiye’de Sosyal Yardımlara Aktarılan Kaynak (Milyon TL)	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Toplam Sosyal Yardım Harcaması	20.765	20.394	25.829	32.000	36.000	43.000	55.000
1. GSS Prim Desteği (SGK’ya Ödenen)	5.725	6.313	6.406	7.003	7.744	8.974	12.119
2. 2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Toplam Aktarılan Kaynak	3.326	3.596	4.130	4.764	5.283	6.270	10.191
3. Evde Bakım Hizmeti Toplam Aktarılan Kaynak	3.450	3.983	4.378	5.198	5.720	6.676	7.989
4. SYDTF Kaynaklarıyla Yapılan Yardımlara Aktarılan Tutar	4.070	4.352	4.853	5.018	5.714	5.957	7.372
5. Diğer Sosyal Yardım ve Hizmet Amaçlı Aktarımlar	4.194	2.151	6.062	10.017	11.540	15.122	17.330

Kaynak: AÇSHB verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Çizelge 5: Türkiye’de Sosyal Yardımlara Aktarılan Kaynak Dağılımı (%), 2013-2019

Türkiye’de Sosyal Yardımlara Aktarılan Kaynak Dağılımı (%)	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Toplam Sosyal Yardım Harcaması	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1. GSS Prim Desteği (SGK’ya Ödenen)	27,6	31,0	24,8	21,9	21,5	20,9	22,0
2. 2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Toplam Aktarılan Kaynak	16,0	17,6	16,0	14,9	14,7	14,6	18,5
3. Evde Bakım Hizmeti Toplam Aktarılan Kaynak	16,6	19,5	17,0	16,2	15,9	15,5	14,5
4. SYDTF Kaynaklarıyla Yapılan Yardımlara Aktarılan Tutar	19,6	21,3	18,8	15,7	15,9	13,9	13,4
5. Diğer Sosyal Yardım ve Hizmet Amaçlı Aktarımlar	20,2	10,5	23,5	31,3	32,1	35,2	31,5
(1+2+3)	60,2	68,1	57,7	53,0	52,1	51,0	55,1

Kaynak: AÇSHB verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Çizelgede ilk üç başlık altında yer alan sosyal yardımlar, yoksul hedef kitlenin ayrıştırılması açısından ve farklı yasal düzenlemelere dayanması nedeniyle bu sosyal yardımların toplamı alınarak irdelenmiştir. Buna göre GSS prim desteği, yaşlılık ve engelli aylığı ve evde bakım hizmeti aylığı, toplam sosyal yardım programları içinde 2013’de %60,2, 2014’de %68,1, 2015’de %57,7, 2016’da %53,0, 2017’de %52,1, 2018’de %51,0, 2019’da %55,1 olmuştur. Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Fonu kaynaklarıyla sağlanan yardımların payı 2013’de %19,6, 2014’de %21,3, 2015’de %18,8, 2016’da %15,7, 2017’de %15,9, 2018’de ise %13,9, 2019’da %13,4 olmuştur.

2000’li yıllardan sonra sosyal yardımlardaki önemli artışlar sayesinde elde edilen başarılı sonuçlara karşın 20 yıla yakın süreçte *yoksul kitle yararlanıcı sayısındaki* artışın nedenleri ve uzun dönemde buna yönelik politikaların değerlendirilmesi önemlidir. Çizelge 6’da 2013-2019 dönemine ilişkin düzenli ve geçici sosyal yardım alan hane sayısı, Çizelge 7’de sosyal yardım alan düzenli ve geçici hane sayısı artış hızları verilmiştir.

Çizelge 6: Türkiye’de Sosyal Yardım Alan Hane Sayısı, 2013-2019

	Düzenli Yardım Alan Hane Sayısı	Düzenli ve Geçici Yardım Alan Hane Sayısı	Geçici Yardım Alan Hane Sayısı	Sosyal Yardım Alan Hane Sayısı
2013	1.099.183	1.159.551	837.755	3.096.489
2014	1.113.242	1.160.940	731.716	3.005.898
2015	1.093.320	1.224.722	699.927	3.017.969
2016	1.107.181	1.235.765	811.123	3.154.069
2017	1.072.596	1.302.328	826.329	3.201.253
2018	1.111.440	1.477.529	905.963	3.494.932
2019	1.191.211	1.309.895	797.066	3.298.172

Kaynak: AÇSHB verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Çizelge 7: Türkiye’de Sosyal Yardım Alan Hane Artış Hızı (%), 2013-2019

Yıl	Düzenli Sosyal Yardım Alan Hane Sayısı Artış Hızı (%)	Düzenli ve Geçici Sosyal Yardım Alan Hane Sayısı Artış Hızı (%)	Geçici Sosyal Yardım Alan Hane Sayısı Artış Hızı (%)	Sosyal Yardım Alan Hane Sayısı Artış Hızı (%)
2014	1,3	0,1	-12,7	-2,9
2015	-1,8	5,5	-4,3	0,4
2016	1,3	0,9	15,9	4,5
2017	-3,1	5,4	1,9	1,5
2018	3,6	13,5	9,6	9,2
2019	7,2	-11,3	-12,0	-5,6

Kaynak: AÇSHB verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Çizelgeden de görüldüğü gibi Türkiye’de düzenli yardım alan hane sayısı 2013-2019 döneminde 2017 yılında 1.072.596 ile en az 2019 yılında 1.191.211 hane ile en yüksek seviyededir. Geçici yardım alan hane sayısı ise 2015 yılında 699.927 hane ile en az 2018 yılında 905.963 ile en yüksek seviyeye gelmiştir. Geçici ve düzenli yardım alan hane sayısı ise 2013 yılında 1.159.551 hane ile en düşük 2018 yılında 1.477.529 hane en yüksek seviyededir.

Sosyal yardım sağlanan hane sayılarının 2013-2019 dönemindeki yıllık artış hızında 2018 yılı en yüksek artışa sahip yıl olmuştur. Sosyal yardım alan hane sayısı toplamda %9,2, düzenli sosyal yardım alan hane sayısı %3,6, geçici sosyal yardım alan hane sayısı %9,6 oranında artmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sosyal politika kapsamında belirlenen ve yürütülen yoksullukla mücadele programları bir bütün olarak ele alındığında ana hedef "sosyal adaletin sağlanmasıdır". Sosyal adaletin sağlanması amacıyla merkezi yönetim, yerel idare ve sivil toplum kuruluşları belirledikleri hedefler doğrultusunda politika uygulamalarını yürütmektedirler. 1982 Anayasasının 65. maddesi “Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirilir” hükmü ile devletin sosyal politika alanındaki görevlerinin yerine getirilmesini malî kaynakların yeterliliğine dayandırmıştır.

Yoksullukla mücadeleye yönelik politikalarda hedef kitlenin seçimi, yardımın niteliği ve türü bu mücadeleyi etkileyen faktörlerdir. Bu kapsamda yoksulluğun tüm boyutlarıyla

tanımlanması, yoksulluk sınırının belirlenmesi, yoksulluğa neden olan yapısal ve sistematik etmenlerin değerlendirilmesi belirlenecek politikalar açısından önem taşımaktadır.

Türkiye son yayınlanan Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Endeksinde 62. sırada (UNDP, 2018) yer alırken ekonomik büyüklük açısından 19. sırada (World Bank) bulunması yoksulluğun yalnızca gelir ve tüketim artışıyla sağlanamayacağı aynı zamanda sosyal politikaların yoksullukla mücadele alanında önemli işlevleri olduğunu ifade etmektedir (Güneş, 2012, s. 178).

2002 yılında 4 olan sosyal yardım programı 2019’da 43 sosyal yardım programı ile yürütülmektedir. Bu dönem içerisinde sosyal yardım alan hedef kitle artmış, sosyal yardımlar farklı alanları içerecek şekilde çeşitlenmiştir. Çok parçalı olarak yürütülen sosyal yardım programlarında, farklı hedef kitleler için farklı sosyal yardımların sunulmasının, yoksullukla mücadelede sistemli ve bütüncül bir bakış açısından uzaklaşılmasına neden olabileceği değerlendirilmelidir.

Yoksullukla mücadele, sosyal risklerin önceden belirlenebileceği ve yoksulluğun süreklileştirilmesinin önleneyeceği bir program doğrultusunda oluşturulacak asgari gelir desteğinin sosyal politikalarda önemli bir politika aracı olabileceği değerlendirilmelidir.

Yoksullukla mücadele politikalarının yapısının değerlendirilmesindeki en önemli ölçütlerden biri, sosyal desteğe gereksinim duyan kişilerin ve ailelerin sayısındaki değişimlerin yıllar itibariyle izlenmesidir. Yoksullukla mücadele politikalarında yoksul hedef kitlenin yapabilirliklerinin arttırılmadığı politikaların etkin olamayacağı, bağımlı bir yoksul kitle oluşturarak, yoksulluk kültürüne neden olacağı dikkate alınması gereken konudur. Bu noktada mutlak yoksullar için sürekli sosyal destekler temel alınırken, görelî yoksullar için koşullu desteklerin sağlanması konusu dikkate alınmalıdır.

Türkiye’de yoksullukla mücadele kapsamında artan sosyal harcamalara karşın sosyal yardım alan hane sayısında azalma olmamasının nedenleri, uygulanacak politikaların etkinliği açısından irdelenmesi gereken önemli bir konu durumundadır.

Sosyal yardım alan hanelerin yıllar itibariyle değişimine neden olan faktörlerin ayrıntılı olarak irdelenmesi, özellikle 2016 yılındaki % 4,5 ve 2018 yılındaki % 9,2’ lik artışların nedenlerine ilişkin değerlendirmeler ileriye dönük politikalar açısından dikkate alınmalıdır.

AÇSHB’nin yoksullukla mücadeleye yönelik yürütmekte olduğu proje ve çalışmalar doğrultusunda yoksullukla mücadelede hedefleme mekanizmasının arz bazlı bir yapıya kavuşturulması için temel bir sosyal yardım ve sosyal hizmet kanunu, var olan yapıdaki sorunların çözümüne katkı sağlayarak, politikaların etkinliğini arttıracaktır. Bu sayede yoksullukla mücadele politikalarındaki muhtaçlık ölçütlerinin yeniden gözden geçirilerek sosyal adaletin sağlanması noktasında önemli değişimler gerçekleştirilebilecektir. Yoksullukla mücadele politikalarının toplumda sosyal adaleti sağlayıcı nitelikte ve hak temelli bir anlayışla yürütülebilmesi noktasında hukuki mevzuatın bu yönde düzenlenmesi, arz bazlı politikaların benimsenmesi, politika uygulamalarının sonuçlarına olumlu katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (tarih yok). *Aile Sosyal Destek Programı*. Temmuz 09, 2020 tarihinde <https://asdep.ailevecalisma.gov.tr/asdep-hakkinda> adresinden alındı
- Buğra, A. (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demirhan, Y., & Nazım, K. (2014). Turgut Özal Dönemi Yoksullukla Mücadele Politikaları ve Günümüze Yansımaları. *Journal of Business Economics and Political Science* , 3 (6), 119-137.
- Gündoğan, N. (2008, Ocak / Şubat). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. *asodosya* , 42-56.
- Gündüz, A. Y. (2006). Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* , 34-55.
- Güneş, M. (2012). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği. *SÜ, İİBF, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* , 149-184.
- Gürses, D. (2007). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları. *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi* , 59-74.
- Karataş, K. (2002). Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Yoksulluğa Karşı Küresel Tavrı. *Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkez Yayını* , 1-8.
- Koç, M. (2006). Sosyal Güvenlik ve Beveridge Raporu. *Mali Çözüm* , 90-102.
- Metin, B. (2014). Yoksullukla Mücadeleye İnsan Hakları Açısından Bakmak: Amartya Sen'in Kapasite (Capability) Yaklaşımı Temelinde Bir Değerlendirme. *Journal of Yaşar University*, 6261-6380.
- Sen, A. (1983). Poor, Relatively Speaking . *Oxford Economic Papers, New Series* , 35 (2), 153-169.
- Şener, Ü. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları*. TEPAV Politika Notu.
- Şenses, F. (2014). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şişman, Y. (2017). Türkiye'de Sosyal Politikanın Dünyü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması mı? Gelişim mi? *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2017, 4(2), 1-22 , 1-22.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2013). *2013 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2016). *2016 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

- TBMM, Tutanak Dergisi. (1950, Haziran 2). *Dönem IX, Cilt 1*. Temmuz 25, 2018 tarihinde <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c001/tbmm09001005.pdf> adresinden alındı
- Tufan, B., & Karataş, K. (2003). Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler. *Sosyal Hizmet Sempozyumu, Düzenleyenler: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu*. Antalya.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (tarih yok). Ağustos 26, 2017 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukumetler.html adresinden alındı
- Türkiye'nin Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi. (2017). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- UNDP . (1997). *Human Development Report*. New York: Oxford University Press.
- UNDP. (2018). Temmuz 19, 2019 tarihinde http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/articles/2018/09/tuerkiye-_nsani-ge-lime-endeksinde-64--oldu0.html adresinden alındı

Ek 1: Türkiye’de Uygulanan Sosyal Yardım Programları, Hedef Kitle, Niteliği ve Hukuki Temeli

Sosyal Yardımın Adı	Sosyal Yardımın Hedef Kitle	Sosyal Yardımın Niteliği	Hukuki Temeli
Gıda Yardımları	Aile	Aile Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Barınma Yardımları	Aile	Aile Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Sosyal Konut Projesi	Aile	Aile Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Yakacak Yardımları	Aile	Aile Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Eşi vefat Etmiş Kadınlara Yardım	Kadın	Aile Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Muhtaç Asker Ailelerine Yardım	Aile / Kadın	Aile Yardımı	4109 Sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Kanunu
Muhtaç Asker Çocuğu Yardım	Çocuk	Aile Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Öksüz ve Yetim Yardım	Çocuk	Aile Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Doğum Yardım	Kadın	Aile Yardımı	633 sayılı KHK ye dayalı “Doğum Yardım Yönetmeliği”
Muhtaç Ailelere Çoklu Doğum Yardım	Çocuk	Aile Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti	Aile / Çocuk	Aile Yardımı	2828 Sayılı Kanun
Elektrik Tüketim Desteği	Aile	Aile Yardımı	795 sayılı “İhtiyaç Sahibi Hanelere Elektrik Tüketim Desteği Verilmesi Hakkında” Cumhurbaşkanlığı Kararı
Yerel Yönetimler / Belediyeler Tarafından Sağlanan Yardımlar	Aile	Aile Yardımı	5393 sayılı Belediye Kanunu 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu
Ücretsiz Kreş Yardım	Aile / Kadın / Çocuk	Aile Yardımı	Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri İle Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş Ve İşleyiş Esasları Yönetmeliği
Vakıflar Genel Müdürlüğüne Sağlanan Muhtaç Aylığı Ödemesi	Aile / Çocuk / Engelli	Aile Yardımı	5737 sayılı Vakıflar Kanunu
Şartlı Eğitim Yardımları	Aile / Çocuk	Eğitim Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Yüksek Öğrenim Bursları	Aile / Çocuk	Eğitim Yardımı	
Vakıflar Genel Müdürlüğüne sağlanan eğitim yardımları	Aile / Çocuk	Eğitim Yardımı	5737 sayılı Vakıflar Kanunu
MEB Bursu	Aile / Çocuk	Eğitim Yardımı	2684 Sayılı İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun
Eğitim Materyali Yardımları	Aile / Çocuk	Eğitim Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Oğle Yemeği Yardım	Aile / Çocuk	Eğitim Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Ücretsiz Ders Kitabı	Aile / Çocuk	Eğitim Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Öğrenci Taşıma Barınma ve İaşe Yardım	Aile / Çocuk	Eğitim Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması	Aile / Çocuk / Engelli	Eğitim Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu

Yurt Yapımı		Eğitim Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Engelli Yardımı	Engelli	Engelli Yardımı	2022 sayılı Kanun
Engelli Yakını Yardımı	Engelli	Engelli Yardımı	2022 sayılı Kanun
Evde Bakım Yardımı	Engelli	Yaşlı ve Engelli Yardımı	2828 ve 5378 sayılı Kanun
Silikozis Yardımı	Engelli	Engelli Yardımı	2022 sayılı Kanun
Engelli İhtiyaç Yardımları	Engelli	Sağlık Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimlerinin sağladığı hizmetler	Engelli	Engelli Yardımı	5393 sayılı Kanun 5216 sayılı Kanun
Engelli bireylerin ücretsiz veya indirimli yolculuk hakkı	Engelli	Engelli Yardımı	4736 sayılı Kanun
Yaşlılık Yardımı	Yaşlı	Yaşlı Yardımı	2022 sayılı Kanun
Yaşlılara sağlanan yardım kapsamında 60 yaş ve üstü bireylerin ücretsiz veya indirimli yolculuk hakkı	Yaşlı	Yaşlı Yardımı	Ücretsiz Veya İndirimli Seyahat Kartları Yönetmeliği
Şarhı Sağlık Yardımları	Aile / Kadın / Çocuk	Sağlık Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Sağlık Yardımları	Aile	Sağlık Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
GSS Gelir Tespiti ve Prim Desteği	Aile	Sağlık Yardımı	5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve GSS Kanunu /633 sayılı KHK
GSS Katılım Payı Ödemeleri	Aile	Sağlık Yardımı	5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve GSS Kanunu
Kronik Hastalara Elektrik Desteği	Aile	Sağlık Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Kronik Hastalara Nakdi Yardım	Aile	Sağlık Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Tüberküloz ve SSPE Hastalarına Yönelik Yardım	Aile	Sağlık Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Şehit Yakını ve Gazilere Yardım	Aile	Özel Amaçlı Yardım	2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Kanunu 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu
Terör Zararı Yardımı	Aile	Özel Amaçlı Yardım	5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılansması Kanunu
Yabancılara Yönelik Yardımlar	Göçmen	Özel Amaçlı Yardım	3294 sayılı SYDT Kanunu
Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı	Göçmen	Özel Amaçlı Yardım	3294 sayılı SYDT Kanunu
Yabancılara Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı	Göçmen	Özel Amaçlı Yardım	3294 sayılı SYDT Kanunu
Aşevleri	Aile	Özel Amaçlı Yardım	3294 sayılı SYDT Kanunu
Afet ve Acil Durum Yardımları	Aile /Kadın /Çocuk	Özel Amaçlı Yardım	3294 sayılı SYDT Kanunu
Gelir Getirici Proje Destekleri	Aile	Proje Destekleri	3294 sayılı SYDT Kanunu
KASDEP	Aile	Proje Destekleri	3294 sayılı SYDT Kanunu
İstihdam Eğitimi Projeleri	Aile	İstihdam Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
Sosyal Hizmet Projeleri (ADEM, SODAM, Yaşlı Bakım vb.)	Aile	Proje Destekleri	3294 sayılı SYDT Kanunu
İşe Yönlendirme Yardımı	Aile	İstihdam Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu
İşe Başlama Yardımı	Aile	İstihdam Yardımı	3294 sayılı SYDT Kanunu

Kaynak: AÇSHB bilgilerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Ek 2: SYDTF Kaynaklarıyla Yapılan Yardımlar*1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına Transferler Aracılığıyla Gerçekleştirilen Yardımlar*

- ✓ Gıda Yardımları
- ✓ Yakacak Yardımları
- ✓ Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yardım
- ✓ Muhtaç Asker Çocuğu Yardım
- ✓ Muhtaç Asker Ailelerine Yardım
- ✓ Öksüz Yetim Yardım
- ✓ Eğitim Materyalleri Yardımları
- ✓ Şartlı Eğitim Yardımları
- ✓ Şartlı Sağlık Yardımları
- ✓ Kronik Hastalara Yönelik Yardım Programı
- ✓ Çoklu Doğum Yardım
- ✓ Kronik Hastalara Elektrik Desteği
- ✓ Barınma Yardımları
- ✓ Sosyal Konut Projesi
- ✓ Afet ve Acil Durum Yardımları
- ✓ Terör Zararı Yardım
- ✓ Aşevi
- ✓ Yurt Yapım Projeleri
- ✓ Engelli İhtiyaç Yardımları
- ✓ Elektrik Tüketim Desteği
- ✓ Gelir Getirici Proje Yardımları
- ✓ Kırsal Alanda Destek Projesi (KASDEP)
- ✓ İstihdam Eğitimi Projeleri
- ✓ Geçici İstihdam Projeleri
- ✓ Sosyal Hizmet Projeleri
- ✓ Aile Destek Merkezleri (ADEM) Projeleri
- ✓ Sosyal Dayanışma Merkezleri (SODAM) Projeleri
- ✓ İşe Yönlendirme Yardım
- ✓ İşe Başlama Yardım
- ✓ Yaşlı ve Engellilerin Bakımı Projeleri

2. Kamu Kurumlarına Transferler Aracılığıyla Gerçekleştirilen Yardımlar

- ✓ Ücretsiz Ders Kitabı
- ✓ Öğle Yemeği Yardım
- ✓ Öğrenci Taşıma Barınma ve İaşe Yardım
- ✓ Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması
- ✓ Okul Sütü Projesi
- ✓ MEB Bursu